

Ako rozvíjať čitateľské zručnosti žiakov

Metodický materiál pre učiteľov

To, prečo je dôležité vedieť čítať s porozumením, snáď ani netreba bližšie opisovať. Čo však robiť v prípadoch, kedy deti nielen že nedokážu čítať s porozumením, ale dokonca nie sú schopné osvojiť si správnu techniku čítania?

Čo je norma?

Podľa J. Borkowského sa dobrí čitatelia vyznačujú tým, že do svojho čítania zapájajú tieto procesy:

- ✓ Prezerajú si text pred čítaním.
- ✓ Vyhľadávajú dôležitú informáciu ešte pred čítaním celého textu a venujú jej väčšiu pozornosť.
- ✓ Využívajú predchádzajúce vedomosti na interpretáciu textu.
- ✓ Počas čítania prehodnotia hypotézy o význame textu.
- ✓ Taktiež premyslia alebo prehodnotia svoje doterajšie vedomosti na základe obsahu textu.
- ✓ Pokúsia sa vyvodiť kritickú informáciu, ktorá sa v texte explicitne neuvádza.
- ✓ Používajú stratégie na zapamätanie textu (podčiarkovanie, poznámky,...).
- ✓ Premýšľajú o texte po prečítaní a zhodnotia mieru jeho pochopenia, ak vznikol pocit, že niečomu nerozumeli, vrátia sa k nemu.
- ✓ Plánujú, ako sa dajú poznatky z textu ďalej využiť.

Na konci 2. ročníka by malo dieťa vedieť čítať správne, plynule a s porozumením. Odborná literatúra hovorí o tzv. „sociálne únosnom čítaní“.

Podľa Matějčka sociálne únosné je, keď dieťa na konci prvého ročníka slabikuje nahlas, pričom slabiky ešte zreteľne oddeľuje. V prvom polroku 2. ročníka slabikuje plynule nahlas, pričom krátke slová číta bez ťažkostí. Na konci školského roku číta celé slová, ťažšie slová preslabikuje. V treťom ročníku už číta vyrovnané a pokojne.

Dobre, vyspelo číta dieťa, ktoré číta po skupinách slov celkom plynule, so zmyslom pre kontext a so správnu vetnú intonáciou.

Kedy hovoríme o skutočných problémoch v čítaní?

Ak je čítanie jednotvárne, úplne bez intonácie a členenia, nápadne pomalé, alebo rýchle s množstvom chýb, časté sú zámeny tvarovo a zvukovo podobných písmen (b-d-t-d, s-z, a-e-o). Pri pomalom čítaní badať nesprávnu techniku - dvojité čítanie, bez porozumenia.

Aké sú príčiny problémov v čítaní?

Do prvej skupiny patria deti s nižšou inteligenciou a teda ich výkon v čítaní je tiež nižší – ide o tzv. všeobecné zaostávanie v čítaní. Podobne všeobecné zaostávanie v čítaní vnímame u detí, ktorých

problémy sú spôsobené dlhodobou chorobou, oslabeným zrakom alebo sluchom, nedostatočnou stimuláciou čítacích schopností v domácom prostredí, nedostatočnou motiváciou k učeniu, osobnostnou alebo mentálnou nezrelosťou pri vstupe do školy, nízkou sebadôverou.

Druhú skupinu tvoria deti so špecifickou poruchou učenia - dyslexiou. Ide o tzv. **špecifické zaostávanie v čítaní**. Porucha učenia je najťažšie korigovateľnou príčinou ťažkostí dieťaťa v čítaní.

Každé dieťa, ktoré číta neprimerane svojmu veku, vyžaduje zvýšenú pozornosť pedagóga a aj špeciálneho pedagóga.

V starostlivosti o dieťa pokladáme za najdôležitejšie zamerať sa na príznaky problémov a ich odstránenie určitým spôsobom.

Čo robiť, ak má dieťa problémy s čítaním?

Najdôležitejšia je motivácia. Samotné schopnosti sa na výkone dieťaťa podieľajú len 25%, no motivácia sa na jeho výkone podieľa 50%.

Je preto nevyhnutné vyhýbať sa kritickému hodnoteniu, práve naopak, je potrebné aj ten najmenší úspech zužitkovať na povzbudenie.

Aby dieťa dostatočne zvládlo čítanie, musí byť u neho dostatočne rozvinutá schopnosť:

- sluchového vnímania,*
- motoriky,*
- pamäti,*
- rytmu,*
- zrakového vnímania,*
- reči,*
- priestorovej orientácie,*
- rozumových schopností.*

Ak niektorá z týchto schopností nie je dostatočne rozvinutá, dieťa môže mať problémy pri zvládnutí techniky čítania. Špeciálnopedagogickým vyšetrením je preto potrebné zistiť, či nemá problémy v uvedených schopnostiach a hneď ich cielene rozvíjať. Je to činnosť, ktorú zvládnu aj rodičia pod vedením odborníka, či pedagóga. Rozvoj funkcií prebieha hravou formou, najlepšie v príjemnej atmosfére.

A čo ďalej?

Pri práci so zaostávajúcim dieťaťom v čítaní je potrebné prerušiť reťaz negatívnych zážitkov a dosiahnuť aspoň minimálny úspech dieťaťa v čítaní.

Ak chceme byť pri práci s dieťaťom úspešní, nemôžeme ho porovnávať s ostatnými spolužiakmi, naopak, je vhodné hodnotiť jeho osobný výkon a to práve v danom okamihu. Ak je hodnotenie skôr negatívne, je potrebné to formulovať spolu s nádejou na zlepšenie, alebo poukázaním na predchádzajúce úspechy. Na výrazné nedostatky je nevhodné poukazovať pred triedou.

Rodičia sa na pedagógov obracajú vždy ako na odborníkov, ktorí poznajú ich dieťa najlepšie, pretože sú s ním dennodenne v kontakte. V takýchto situáciách je dôležité byť odborníkom, ktorý dokáže rodičom vysvetliť problém dieťaťa a poradiť, ako dieťaťu pomôcť. Podstatou pri spolupráci s rodinou nie je to, aby v domácej príprave dieťa dobehlo to, čo nestihlo, alebo nevedelo vypracovať v škole. Skôr ide o priestor, kedy môže v bezpečnom prostredí hravým spôsobom trénovať svoje schopnosti. V komunikácii s rodičom je preto dôležité ho inštruovať, čo a akým zaujímavým spôsobom je možné trénovať.

Ak dieťa dlho slabikuje, je vhodné odporúčať rodičom čítanie v duete, postrehovanie celých slov, dopĺňanie neúplných slov, čítať dieťaťu rozprávky.

Ak dieťa číta pomerne rýchlo ale s chybami, domýšľa si, cestou k zlepšeniu môže byť čítanie slabík, skladanie slov zo slabík.

Ak je dieťa diagnostikované ako dyslektik, vo všeobecnosti sa neodporúča hlasité čítanie neprecvičeného textu pred triedou.

Pretrvávajúca neúspešnosť dieťaťa v čítaní sa prejavuje nielen v materinskom jazyku, ale negatívne ovplyvňuje aj výkony v iných vyučovacích predmetoch. Nesprávny postoj, neriešenie týchto problémov môže veľmi negatívne ovplyvniť osobnostný vývin dieťaťa. Nechť k čítaniu prerastie do strachu zo školy, neskôr do zníženej schopnosti sústrediť sa na vyučovanie. **Nám sa zdá, že sa dieťa nudí, prípadne nie je motivované k lepším výkonom, no v skutočnosti je hlboko nešťastné a frustrované. Ak tento pocit pretrváva, môže nastúpiť asociálne správanie.**

Aj takto môžeme pomôcť!

Nasledujúce metódy sa používajú pri nácviku správnej techniky čítania, vhodnosť ich použitia u konkrétneho dieťaťa je potrebné konzultovať so špeciálnym pedagógom.

Fernaldovej metóda

Je vhodná pre deti, ktoré majú už dobrú stratégiu čítania, ich čítanie je však pomalé, alebo nie sú schopné sústrediť sa na obsah čítaného textu.

Odporúča sa pre pokročilých dyslektikov a pre pomalých čitateľov.

Zásady metódy:

- dieťaťu určíme časť textu, primeranej jeho schopnostiam (asi 10 riadkov, záleží od veku a individuálnych schopností dieťaťa),
- dieťa text nemá čítať ani nahlas, ani potichu, ale iba ho prebehnúť zrakom, tento krát sa zakazuje čítať,
- sledovaním riadkov si ceruzkou podčiarkuje slová, o ktorých si myslí, že by mohli byť pre neho ťažké a pri čítaní by mu robili problémy - individuálne si takto určí ťažké slová, rodič výber nekomentuje, ani ho nehodnotí, či je slovo skutočne pre dieťa ťažké, akceptuje to, čo dieťa podčiarkne,
- keď týmto spôsobom prebehne zrakom celý text, urobí úlohu znovu a zasa si podčiarkuje náročné slová – môžu to byť aj tie isté slová, ktoré podčiarklo pri prvom pokuse, ale aj ďalšie slová,
- po skončení si prečíta iba podčiarknuté slová,
- po týchto úkonoch číta určenú časť textu,
- z letného čítania už text pozná, nemusí sa obávať ťažkých slov, pretože sa už s nimi zoznámilo a preto číta s väčšou sebadôverou a istotou, číta zväčša rýchlejšie a plynulejšie ako obvyklým spôsobom a preto je pokojnejšie a nemá z čítania taký strach ako bežne,
- časová hranica: ak takto s dieťaťom čítame 2-3 mesiace denne, zväčša dochádza k veľkému zlepšeniu v plynulosti a rýchlosti čítania.

Čítanie s okienkom

Je vhodné u detí, ktoré čítajú s veľkými ťažkosťami, avšak túto techniku je vhodné doplniť aj tréningom kognitívnych schopností (pamäť, pozornosť a pod.)

Zásady metódy:

- veľkosť okienka musí zodpovedať veľkosti písma, nad písmenami a pod písmenami ostane asi milimetrový okraj,
- okienko môže byť z nepriesvitného, ale aj z priesvitného materiálu (napr. farebná fólia), niektoré deti sú pri nepriesvitnom materiály nervózne z toho, že nevidia, aké dlhé je slovo, výber materiálu preto vždy súvisí s individuálnymi potrebami dieťaťa,
- okienko najmä spočiatku nedávame do ruky dieťaťu, pohybuje s ním ten, kto s dieťaťom pracuje,
- rýchlosť pohybu okienka prispôbíme čitateľským možnostiam dieťaťa,
- dieťa vedieme k tomu, aby čítalo pomaly, ale plynulo (rýchlosť sa dostaví postupne, najprv sa musí sústrediť na dekódovanie textu),
- nevyžadujeme čítanie s prednesom, ani klesnutie hlasu pri bodke a pod., sústreďujeme sa skôr na to, aby čítanie bolo pokojné až monotónne (prednes sa postupne dostaví),
- nepripúšťame tzv. dvojité čítanie – dieťa si nesmie jednotlivé hlásky hovoriť najprv v duchu a až potom nahlas spájať!!! Učíme ho, aby si spoluhlásku naťahovalo (niekedy až spievalo) a pridávalo k nej samohlásku, aby tak pokojne, pomaly a plynulo slabikovalo,
- pri prechode na plynulé slabikovanie dbáme na to, aby slabiky „nevyrážalo“ a tak slová nesevalo, ale aby čítalo radšej pomaly, ale plynulo a pokojne až monotónne,
- čítacie okienko posúvame zľava doprava (slabiku zakryjeme) tesne pred tým, ako dieťa čítanú slabiku vysloví, je to preto, aby sa zrakom opakovane nevracalo viac krát k tej istej slabike alebo písmenám – dieťaťu je potrebné toto naše počínanie vysvetliť, aby sa nedomnievalo, že chceme od neho, aby čítalo rýchlejšie, je potrebné mu zdôrazňovať, že pri čítaní s okienkom sa musí čítať pomaly, pokojne a pokiaľ možno plynulo,

- umožníme dieťaťu, aby si počas čítania oddýchlo - necháme ho čítať vždy najviac 3-5 riadkov, potom 1-2 riadky prečítame my takým istým tempom, ako čítalo dieťa a dieťa sa k nám môže pridať, alebo iba zrakom sleduje text, potom opäť číta samo príslušný počet riadkov – takto sa stále s dieťaťom striedame,
- časová hranica pre denný nácvik čítania s okienkom by mala byť 10 minút, pretože tento spôsob nácviku čítania je veľmi intenzívny,
- u detí s výraznými dyslektickými ťažkosťami vyžadujeme iba 5 - minútový nácvik, ktorý môžeme opakovať dvakrát denne.

Všeobecné pravidlá

- Žiadna technika neprinesie významné zlepšenie, ak sa nepoužíva dlhšiu dobu. Odložiť ju ako neúčinnú po niekoľkých pokusoch je krátkozraké.
- Je potrebné pripraviť sa na to, že nácvik musí trvať pri pravidelnej práci aspoň 3-4 mesiace. Potom sa však pravidelne dostavuje výrazný úspech.
- Je nutné vybrať text zodpovedajúci záujmom a čitateľským schopnostiam dieťaťa, iba tak sa dá vzbudiť jeho záujem o čítanie.
- Je lepšie čítať s dieťaťom radšej kratšie a častejšie, ako raz alebo iba občas a v dlhom časovom úseku, tzn v zmysle zásady „radšej menej ale častejšie“, nácvik je potrebné rozdeliť na kratšie cvičenia.
- Dôležité je motivovať dieťa k čítaniu aj tým, že mu budeme príkladom, môžeme meniť jeho negatívny postoj k čítaniu aj spoločným čítaním.
- Nevyhnutná je pochvala aj za malé úspechy, posilňovanie sebavedomia, povzbudzovanie.
- Pred dieťa je nutné klásť reálne ciele, úlohy, ktoré je schopné splniť a zažiť pri tom úspech, preto je potrebné rešpektovať jeho tempo, nevyžadovať kvantitu na úkor kvality, nepracovať v časovom strese.

Ak sa chcete o tejto téme dozvedieť viac, kontaktujte naše zariadenie 😊

Použitá literatúra:

Mikulajová M.: *Čítanie, písanie a dyslexia*. Mabag, spol. s.r.o., 2012.

Pokorná V.: *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*. Portál, 2010.

Spracovali: psychologička Mgr. Martina Žilincová
špeciálna pedagogička Mgr. Ľubomíra Stankovičová